

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА НАПН УКРАЇНИ
AKADEMIA PEDAGOGIKI SPECJALNEJ IM. MARII GRZEGORZEWSKIEJ
CONCORDIA UNIVERSITY OF EDMONTON
ÚSTAV ŠPECIÁLNEJ PEDAGOGIKY, PEDAGOGICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY JÁNA KOMENSKÉHO, SLOVENSKO
INSTITUTE OF INFORMATION SYSTEMS AND NETWORKING,
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES AND ARTS OF SOUTHERN
SWITZERLAND
УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ГЛУХИХ (УТОГ)
ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ЖЕСТОВОЇ МОВИ
ТА ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ»
ВСЕУКРАЇНСЬКА БЛАГОДІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ «ДАУН СИНДРОМ»

**Матеріали XI Міжнародного конгресу
зі спеціальної педагогіки та психології
«ОСВІТА БЕЗ БАР'ЄРІВ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ВИМІРИ»**

(23-24 жовтня 2025 року)

УДК 376.378.147.

«ОСВІТА БЕЗ БАР'ЄРІВ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ВИМІРИ». Матеріали XI Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології. – К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2025. – 456 с.

До збірника увійшли матеріали і тези доповідей, подані учасниками XI Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології, «Освіта без бар'єрів: євроінтеграційні виміри» (23-24 жовтня 2025 року). Тексти публікуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів відповідають автори.

© Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2025

© Автори статей, 2025

З М І С Т

Андрєєва О. В., ЖЕСТОВА ТА ДАКТИЛЬНА МОВА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	11
Аркадьєва О. О., СУЧАСНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ	16
Бабяк О. О., ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ЧИННИКА КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	19
Балинська М. В., РЕГУЛЯЦІЯ ТРИВОЖНОСТІ ЯК НАПРЯМ ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ ПІДЛІТКІВ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ	23
Белевцова І. М., ЯК АДАПТУВАТИ НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	28
Біланова О., ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ В СПЕЦІАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	31
Боярчук А.М., ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬСЯ В РОДИНАХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	35
Вікторов І. В., Сущинська Т. С., СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ТА МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК	39
Вовченко О. А., ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ЗА УМОВ СОЦІАЛЬНИХ КРИЗ	43
Волошина О. Ю., СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК БАЗИС ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	48
Воробель Г. М., ПЕРЕВАГИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ПРИ ІНКЛЮЗІЇ	50
Галицька Н. В., СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	56

Лапін А. В., ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО СТАНУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	210
Легкий О. М., Топузов М.О., Кондратенко С. В., РОЗВИТОК ПОЛІСЕНСОРНОГО СПРИЙНЯТТЯ ТА ЗОРУ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРОВОЇ ФУНКЦІЇ	218
Лукаш Л. В., ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ-ПРЕДМЕТНИКА У СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ	223
Лупандіна В. М., ХУДОЖНЬО-ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З РІЗНИМ СТУПЕНЕМ ПОРУШЕННЯ СЛУХОВОЇ ТА МОВЛЕННЄВОЇ ФУНКЦІЇ	227
Луценко Л.М., Спіцина О.В., ФОРМУВАННЯ ЖЕСТОМОВНОЇ ПРАКТИКИ, ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ У СУЧАСНОМУ СПЕЦІАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ	235
Мартинчук О. В., Скрипник Т. В., ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТРАВМА-ІНФОРМОВАНОГО ПІДХОДУ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ	237
Мартинюк З. С., СУЧАСНИЙ ВЕКТОР СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА «ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ПИСЬМА» ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ	241
Міськов Г. В., ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ЖЕСТОМОВНОЇ ПОЛІТИКИ І ПРАКТИКИ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ	244
Мостовий Л. П., ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ТА ДИДАКТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУРДОПЕДАГОГА	247
Мякушко О. І., РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОАДВОКАЦІЇ ЗДОРОВ'Я У СТАРШОКЛАСНИКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	250
Ніколенко Л. М., ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В ЗВО	256
Новікова О., ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	260

Мартинчук Олена Валеріївна,
доктор педагогічних наук, професор,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна

Скрипник Тетяна Вікторівна,
доктор психологічних наук, професор,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТРАВМА-ІНФОРМОВАНОГО ПІДХОДУ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Збройна агресія російської федерації проти України актуалізувала розвиток травма-інформованого підходу в освіті, оскільки війна призвела до обмеження доступу до навчання, поглиблення освітніх нерівностей, зниження якості освітнього процесу та погіршення психоемоційного стану учнів і педагогів [2]. Усе це вимагає від українських освітян упровадження нових, інноваційних підходів до створення безпечного простору для всіх учасників освітнього процесу. Цей процес нерозривно пов'язаний із розумінням сучасних викликів, з якими доводиться стикатися (необхідність регуляції власного психічного стану, вимушене переселення, втрата близьких, загроза життю тощо), а також зі спробами подолання їхніх негативних наслідків для всіх учасників освітнього процесу.

Ми передбачаємо, що у довготривалій перспективі наслідки воєнних травм особливо сильно позначаються на дітях та підлітках, адже, на відміну від дорослих, вони не володіють достатньою емоційною зрілістю та життєвим досвідом, щоб впоратися зі стресом і травмою, спричиненими війною. Як свідчать дослідження та дані UNESCO, у періоди війни й кризових ситуацій саме вчителі стають важливими рольовими моделями для учнів. Потенціал учителів у покращенні життя дітей є особливо значущим у контексті психологічної травми, адже підтримка з боку дорослого, якому дитина довіряє, здатна частково нейтралізувати наслідки тривалого стресу та пережитої травматичної події [5].

Існує багато поглядів, але мало узгодженості щодо того, що саме становить

травма-інформований підхід до навчання та яким чином його слід інтегрувати у процес підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності. Ми провели систематичний огляд української наукової та методичної літератури з травма-інформованого підходу до навчання, опублікованої у період повномасштабної агресії росії проти України. У ході систематичного огляду українських наукових і методичних джерел, опублікованих під час повномасштабної війни, виявлено, що всі дослідження одностайно засвідчують значний вплив війни на психоемоційний стан учнів і педагогів, якість навчання та доступ до освіти [1].

Опитування МОН України (2022) показало потребу у посиленні психосоціальної підтримки як учнів, так і вчителів. Дослідження Cedos та savED (2022) підтвердили зниження навчальних результатів і необхідність створення системи психологічної допомоги, особливо для дітей з особливими освітніми потребами. За даними GoGlobal (2022) та Gradus Research (2023), більшість педагогів і учнів демонструють ознаки стресу, тривожності, вигорання й апатії, тоді як рівень підтримки залишається недостатнім. Дослідження Vox Populi (2023) виявило, що серед основних труднощів переважають проблеми з концентрацією та емоційною стабільністю, а потребу в психологічній підтримці висловлюють як учні, так і вчителі. Загалом результати свідчать про необхідність системного впровадження травма-інформованого підходу в освітній процес і підготовку педагогів, у тому числі фахівців зі спеціальної освіти, до роботи з наслідками психоемоційних травм.

Оскільки результати досліджень засвідчують наявність психологічних проблем, що впливають на психоемоційний стан усіх учасників освітнього процесу — як учнів, так і педагогів, держава та громадські організації вживають низку заходів для забезпечення якісного психологічного супроводу в закладах освіти. Одним із ключових напрямів є реформування психологічної служби, адже діти та підлітки проводять понад 40% свого часу саме в освітньому середовищі, яке має значний потенціал для профілактики й виявлення психологічних

труднощів. Водночас забезпечення психологічного благополуччя не може бути лише завданням фахівців-психологів.

Під час війни на вчителів покладаються додаткові функції, що виходять за межі навчального процесу: стабілізація емоційного стану учнів, допомога у подоланні когнітивних труднощів, підтримка власної професійної стійкості та формування адаптивних копінг-стратегій. Це зумовлює необхідність упровадження інноваційних підходів до організації освітнього процесу, зокрема травма-інформованого підходу, який ґрунтується на розумінні того, що кожен учасник навчання може мати досвід травми. Відповідно, освітнє середовище має бути переосмислене з урахуванням її впливу та принципів поваги, безпеки й підтримки індивідуальних потреб.

Травма-інформований підхід спрямований на відновлення відчуття безпеки, довіри, підтримки та контролю над власним життям у людей, які пережили травматичний досвід. Він передбачає створення фізично й емоційно безпечного освітнього середовища, де визнаються почуття учасників освітнього процесу, налагоджуються здорові взаємини та забезпечується доступ до необхідних ресурсів і допомоги [3, 4].

Українські науковці, зокрема Т. Ю. Головатенко, визначають цей підхід як організацію освітнього процесу з урахуванням попереднього травматичного досвіду учасників. В основі концепції — адаптація освітнього середовища до потреб дітей і дорослих, які демонструють симптоми травми. Особливого значення набуває підготовка майбутніх педагогів до впровадження травма-інформованого навчання, що є ключовою умовою ефективної реалізації цього підходу [3].

Однак, попри актуальність проблеми, в Україні поки що відсутня цілісна система підготовки педагогічних кадрів до роботи в межах травма-інформованої освіти. Це істотно знижує ефективність підтримки дітей, які пережили травматичний досвід, і потребує комплексного науково-методичного вирішення.

Отже, аналіз наукових джерел і практичних ініціатив свідчить, що впровадження травма-інформованого підходу є необхідною складовою

модернізації української освіти в умовах війни та післявоєнного відновлення. Такий підхід сприяє створенню безпечного, підтримувального освітнього середовища, яке допомагає дітям і педагогам долати наслідки травматичного досвіду. Водночас відсутність системної підготовки педагогічних кадрів до реалізації травма-інформованого навчання залишається однією з ключових проблем, що потребує розроблення цілісної науково-методичної бази, інтеграції відповідних модулів у програми педагогічної освіти та підвищення кваліфікації вчителів для забезпечення психоемоційного добробуту всіх учасників освітнього процесу.

Список літературних джерел

1. Війна та освіта. 2 роки повномасштабного вторгнення. Бриф за результатами дослідження. Київ, 2024. 21 с. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/02/10/Bryf.Viyna.ta.osvita.Dva.roky.povnomasshtabnoho.vtorhnennya.2024.ukr-10.02.2024.pdf>
2. Глуговська О.М., Сингаївська І.В. Роль психологічної компетентності вчителів для надання підтримки учням в умовах війни. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку*: матеріали міжнародної конференції (Київ, 5 грудня 2024). URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2023/paper/view/1698>
3. Головатенко Т. Тенденції підготовки вчителів до впровадження травма-інформованого навчання: досвід розвинених країн. *Освітлогія*. 2023. № 12. С. 42-52. URL : https://www.researchgate.net/publication/376076979_Tendencii_pidgotovki_vciteliv_do_vprovadzenna_travma-informovanogo_navcanna_dosvid_rozvinenih_krain#fullTextFileContent
4. Мартинчук О. Вплив війни на розвиток інклюзивного освітнього середовища. Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи: збірник наук. праць за мат-лами III Міжнародної науково-практичної конференції (Житомир, 3 квітня 2025). С. 422-425. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52019/1/O.Martynchuk_FPSRSO_2025.pdf

5. UNESCO. Education as healing: addressing the trauma of displacement through social and emotional learning. Global Education Monitoring Report Team, 2019. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000367812>

Мартинюк Зоряна Степанівна,

канд. пед. наук,

ст. наук. сп. відділу логопедії

ІСПП імені М. Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна

СУЧАСНИЙ ВЕКТОР СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА

«ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ПИСЬМА»

ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ

Орфографічно правильне письмо в сучасному світі є засобом і умовою становлення мовної особистості дитини, її входження в інформаційний і культурний простір, реалізація професійної діяльності в майбутньому. Сучасний рівень розвитку освіти, задає чіткий вектор на розвиток та удосконалення навчання грамотного письма дітей з особливими мовленнєвими потребами.

Аналіз науково-практичних робіт свідчить про те, що навчання правопису відбувається завдяки системно-діяльному підходу до корекційно-розвивального навчання молодших школярів із особливими мовленнєвими порушеннями, який забезпечує загально професійні компетенції вчителя-логопеда. Традиційно в логопедичній роботі основний акцент належить суб'єктно-суб'єктивним відносинам між дитиною та логопедом у процесі реалізації яких, застосовують традиційні та інноваційні форми і технології діагностики, профілактики та подолання мовленнєвих порушень. Індивідуальні маршрути розвитку визначаються на основі визначеної стратегії корекції порушення та попередження вторинних мовленнєвих порушень.

Значимість успішного оволодіння орфографією дітьми очевидна лише під час оволодіння безпомилковим правописом та знанням української мови. Однак діти з дизорфографією на тлі порушення усного мовлення, становлять значну частину труднощів із циклу предметів рідної мови в загальноосвітніх і